

Cuvânt-înainte

Întreaga viață a omului este un lung drum de la eul fenomenal la sinele său mai adânc, la omul ascuns al inimii în curăție nepieritoare, acolo unde omul se întâlnește cu Dumnezeu, și prin Dumnezeu, cu sine însuși.

Omul, numai prin puterea sa, nu poate să ajungă la această stare existențială. La sinele său și la conștiința dependenței de Dumnezeu, omul ajunge curățindu-și sufletul, trupul, viața de patimi și de toate precaritățile existențiale. Studiile, cugetările, reflecțiile și notele care urmează constituie o premisă pentru un model filosofic antropologic și axiologic al existenței.

Aceste prolegomene se constituie un argument lipsa oricărei contradicții, între dogmele și adevărurile revelate ale drepte credințe și între cunoașterea științifică onestă, meditația filosofică autentică întru adevăr asupra omului, valorilor, moralei, artei, naturii – într-un asupra lumii create. Există însă o condiție: cunoașterea științifică și rațională, oamenii de știință, gândirea și meditația filosofică, filosofii și moralisții trebuie să înțeleagă și să accepte, bazându-se tocmai pe ceea ce cunoaștem despre om și Univers, pe semnificațiile și sensurile evidente ale existenței, că această lume nu își are cauza în ea însăși, ci cauza primă, finală proniatoare și transcendentă este Dumnezeu.

Monografia se adresează studenților, masteranzilor, doctoranzilor și tuturor celor interesați de răspunsuri la problemele fundamentale ale existenței și cunoașterii, ale sensului vieții și ale rostului omului în lumea immanentă, precum și vocația sa pentru existența transcendentă.

Dr. Marius Andreescu
Cercetător științific

Institutul de Cercetări Juridice Acad. *Andrei Rădulescu* al Academiei Române
Asociația Română de Filosofie a Dreptului și Filosofie Socială

Capitolul 1

DESPRE EXISTENȚĂ ȘI VIAȚĂ

I. Argument

Ce este existența? Ce este viața? Ce este omul? Care este sensul existenței și al vieții? Ce rost are omul în existență, de unde vine și încotro se îndreaptă? Acestea sunt întrebările esențiale pe care conștiința și rațiunea omului le formulează de mii de ani și la care încercă să răspundă prin puterea sa cognitivă, exprimată în știință și în filosofie. Deplinătatea cunoașterii și a adevărului privind întrebările fundamentale existențiale ale omului nu se află în teoriile științelor și nici în doctrinele filosofice. Existența și viața rămân totuși taine ce nu pot fi cunoscute în întregime prin facultățile cognitive și raționale ale omului, dar pot fi înțelese. Revelația supranaturală și cuvântul lui Dumnezeu cuprinse în Sfânta Evanghelie sunt *adevărul* despre existență și viață și dezvăluie, pentru omul drept credincios, înțelesuri mai presus de cunoașterea umană ale tainei existenței și vieții, făcându-i cunoscute sensul vieții și al morții, precum și rosturile sale în această lume și destinul lui: viața veșnică.

Marele filosof german Immanuel Kant, în celebra sa lucrare „Critica rațiunii pure”, consideră că metafizica și știința trebuie să răspundă la trei întrebări fundamentale ale omului: *ce pot ști? ce trebuie să fac? ce îmi este îngăduit să sper?*

Omul este singura ființă creată înzestrată cu sensibilitate și rațiune, capabilă de cunoaștere. Dorința și vocația cunoașterii sunt temelia științelor, artelor, filosofiei, moralei, teologiei, sunt esența oricărei creații umane. Pe de o parte, obiectul cunoașterii îl formează realitatea exterioară omului, și, pe de altă parte, sinele propriu, cunoașterea de sine.

Părintele profesor dr. Dumitru Stăniloae afirma că în actul cunoașterii omul este singurul subiect, în timp ce existența la care se raportează devine obiect al cunoașterii.¹

Încă din cele mai vechi timpuri și până în prezent, progresul cunoașterii umane este impresionant și determină schimbarea radicală a mediului în care

¹Pentru dezvoltări, a se vedea Dumitru Stăniloae, Teologia Dogmatică Ortodoxă, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003.

omul există și chiar a ființei umane. Cunoașterea este sursa culturii și a civilizației și a oricărui act creator al omului.

„Cogito, ergo sum” (în traducere din limba latină „cuget, deci exist”). Pornind de la René Descartes, s-a crezut mult timp că gândirea este în întregime rațională. Ultimele cercetări în domeniul neuropsihiatriei arată că procesul gândirii conștiente atinge modesta valoare de 2%. Restul de 98% reprezintă gândirea inconștientă. Chiar dacă gândirea lui Descartes a fost dominată de raționalism, asta nu înseamnă că nu a fost pusă sub semnul îndoielii și al revelației.

Mă îndoiesc de adevărul tuturor credințelor mele. De îndoiala mea însă nu m-aș putea îndoii, afirmă el. Iar întrucât mă îndoiesc, cuget, nici aceasta n-aș putea-o nega. Și de vreme ce cuget sau gândesc însemnează că exist ca ființă cugetătoare sau gânditoare. Pot să mă îndoiesc de existența tuturor lucrurilor din natură. Pot să mă îndoiesc de existența propriului meu corp: de unde știu că nu este o simplă închipuire? Cât timp însă am această neîncredere, gândesc, și ca atare exist ca o ființă gânditoare, independentă de corpul material.²

Prin urmare, îndoiala și incertitudinea caracterizează orice proces de cunoaștere rațională. Omul dorește să aibă certitudini. Din nefericire, nici matematica, logica sau oricare altă știință nu îi conferă evidența și certitudinile dorite. Încrederea nemărginită a omului în puterea rațiunii sale, fenomen care a apărut odată cu Iluminismul și continuă și astăzi, este dezmințită chiar de rezultatele cercetărilor științifice. Poate că unul dintre meritele importante ale matematicii, fizicii, biologiei și ale altor științe constă în descoperirea și afirmarea acestor limite ale rațiunii și cunoașterii umane, limite care nu sunt determinate de capacitatea actuală de investigare și cercetare, ci, obiectiv, de însăși natura materială și deterministă a omului și a existenței.

Cunoașterea existențială nu se bazează pe mijloacele demonstrative și experimentale ale rațiunii. Este o cunoaștere revelată, datorată harului la care omul este chemat să participe cu viața și cu trăirea sa profundă și autentică. Este cunoașterea care se bazează pe iubirea milostivă creștină. „**Iubesc, deci exist**”, spunea Arhimadritul Sofronie Saharov.³ Prin urmare, nu îndoiala și rațiunea sunt cele care oferă certitudine existenței și vieții, ci iubirea.

Una dintre cele mai tulburătoare dileme existențiale ale omenirii este întrebarea hamletiană „A fi sau a nu fi [...]”. Omul este singura formă de existență

² Pentru dezvoștări a se vedea, Rene Descartes, *Expunere despre metodă*, Ed. Paideia, București, 2020

³ A se vedea, Ieromonah Nicholas Saharov, *Iubesc deci exist*. Teologia Arhimadritului Sofronie, Ed. Deisis, Sibiu, 2008